

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ПУГАЧ ДМИТРО ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 351.77:57

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Київському міжнародному університеті

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Суббот Анатолій Іванович,

Київський міжнародний університет,

завідувач кафедри публічно-правових дисциплін

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Бортник Надія Петрівна,

Національний університет «Львівська політехніка»,

завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права

ННІ права та психології

кандидат юридичних наук, доцент

Литвин Наталія Анатоліївна,

Національний університет державної фіскальної служби України,

доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки

Захист відбудеться «24» липня 2018 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «18» червня 2018 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

К.М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Демографічна ситуація в Україні та характер соціально-економічних процесів, які нерозривно пов'язані із нарощенням людського потенціалу засвідчують, що репродуктивне здоров'я населення є фактором національної безпеки держави, запорукою розвитку українського суспільства на засадах верховенства права, демократії та прав людини. Проблематика забезпечення та охорони репродуктивного здоров'я населення має значний потенціал, безпосередньо пов'язаний із завданнями держави. Концептуальні позиції органів влади щодо засадничих питань, як репродуктивного здоров'я, так і репродуктивних прав населення, мають вирішальне значення для багатьох людей у їх прагненні створити міцні сім'ї, вільні від бідності та насильства.

Держави-члени світових та регіональних інтеграційних структур запроваджують різні варіанти правових підходів до використання, зокрема в процесах людського відтворення, допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ), абортів, сурогатного материнства. На національному рівні істотно відрізняються позиції держав щодо законності надання рівного доступу до послуг у сфері репродуктивного здоров'я, компенсації витрат на лікування, а також щодо прав і визнання дітей, народжених внаслідок або за допомогою репродуктивних технологій. Репродуктивне здоров'я і репродуктивні права – новели сучасної демографічної політики.

Важливість питань правового і, зокрема, адміністративно-правового, регулювання відносин у сфері ДРТ, зумовлена, з одного боку, надзвичайними досягненнями та результатами науково-технічного прогресу у сфері застосування ДРТ, а з іншого – стрімким і непослідовним розвитком законодавства у цій сфері за роки незалежності України, що не сприяє ефективному функціонуванню національної системи охорони здоров'я. На думку українських науковців та зарубіжних експертів, сучасний стан правового регулювання відносин у цій сфері загалом не відповідає вимогам становлення і розвитку сучасної соціальної демократичної держави, викликає справедливі зауваження і часто є дискусійним у середовищі як політиків і науковців, так і працівників охорони здоров'я, і, що особливо важливо – громадян.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, які вивчали та досліджували теоретичні, практичні і нормативні джерела адміністративно-правового регулювання ДРТ. Розробці питань репродуктивного здоров'я присвячені наукові праці сучасних зарубіжних і вітчизняних авторів, таких як: В. Авер'янова, С. Браунса, І. Гетьман-П'ятковської, В. Галай, А. Головащук, Б. Дроніва, І. Ієрусалімової, Л. Коваля, Р. Мінченка, Е. Мухамедової, В. Олефіра, С. Пінкера, Г. Романовського, Ю. Сізінцової, В. Третьякової, Б. Хартман, О. Хазової, О. Ціборовського, О. Юзько, П. Яровського та ін.

На формування позиції автора та вирішення поставлених в дисертації завдань вплинули також праці відомих вчених з адміністративного права: В. Білоуса; Н. Бортник, В. Галуцька, Т. Коломоец, Н. Нижник, Н. Литвин, А. Суббота.

Водночас зауважимо, що в юридичній науці України питання адміністративно-правового регулювання ДРТ є малодослідженими. Вчені розглядали лише окремі аспекти застосування ДРТ, оминаючи питання саме специфіки регулювання адміністративних аспектів застосування ДРТ. Тому тема дисертаційного дослідження є актуальною, теоретично та практично значимою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація відповідає завданням і основним напрямам Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», що схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/1215. Здійснене дослідження виконано відповідно до Указу Президента України від 1 травня 2014 року № 449/2014 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України», а також розпоряджень Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року № 2250-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» та від 15 травня 2013 року № 386-р «Про Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні». Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницької роботи Навчально-наукового юридичного інституту Київського міжнародного університету «Реформування правової системи України в умовах національних та міжнародних тенденцій розбудови правової і соціальної держави» (номер державної реєстрації №0114U003583).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є розкриття теоретичних засад адміністративно-правового регулювання відносин у сфері ДРТ та вироблення науково-обґрунтованих пропозицій щодо основних напрямів їх реформування та вдосконалення законодавства, яке регулює ці відносини.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність у постановці та вирішенні таких *завдань*:

- сформулювати поняття та ознаки ДРТ як правового явища;
- розглянути ДРТ на стику співвідношення приватно-правових і публічно-правових засад;
- встановити тенденції розвитку правового регулювання ДРТ у вітчизняному та зарубіжному адміністративному законодавстві;
- проаналізувати поняття, зміст та інструменти адміністративно-правового регулювання ДРТ;
- охарактеризувати механізм адміністративно-правового регулювання ДРТ;
- визначити функції та повноваження органів державної влади у сфері адміністративно-правового регулювання ДРТ;
- розкрити проблеми законодавства у сфері ДРТ в Україні;
- обґрунтувати стан та перспективи гармонізації українського законодавства про ДРТ з нормами міжнародного права та права ЄС;
- запропонувати напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання ДРТ.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері використання ДРТ.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання відносин у сфері використання ДРТ.

Методи дослідження. У дослідженні використано наступні наукові методи: *діалектичний* – для виявлення основних закономірностей, властивих відносинам застосування ДРТ (підрозділи 1.1, 2.1); *абстрагування* – в частині вивчення співвідношення приватно-правових і публічно-правових засад – у сфері застосування ДРТ (підрозділ 1.2); *системного аналізу* – застосовано з метою дослідження сучасного стану правового регулювання ДРТ у вітчизняному та зарубіжному адміністративному законодавстві (підрозділ 1.3); *формально-логічний* – для з'ясування змісту категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1); *порівняльно-правовий* – при здійсненні порівняння законодавства іноземних держав з національним законодавством України у сфері регулювання ДРТ (підрозділ 1.3); за допомогою методу *узагальнення* визначено підходи до класифікації функціональних елементів адміністративно-правового регулювання ДРТ (підрозділ 2.1); *системно-структурний* – для побудови напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання ДРТ (підрозділ 3.3); *формально-логічний* – при аргументації отриманих висновків дисертаційного дослідження (підрозділи 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали, які характеризують стан застосування ДРТ, політико-правова публіцистика, довідкові видання, наукові видання, результати аналізу державних програм.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що ця дисертація є першим у вітчизняній науці адміністративного права комплексним дослідженням адміністративних аспектів застосування ДРТ. На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів, автором розроблено й обґрунтовано висновки, які характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення, а саме:

вперше:

– встановлено, що ДРТ – це термін, що відноситься до різних методів, які використовуються для досягнення вагітності іншими способами, крім статевого акту, і включає в себе запліднення «in vitro», пожертвування гамет, донорське запліднення, внутрішньоутробне запліднення;

– доведено існування процесів взаємопроникнення норм приватного і публічного права при регулюванні відносин, що виникають при застосуванні методів ДРТ;

– встановлено, що адміністративно-правове регулювання ДРТ можна визначити як цілеспрямований владно-організуючий вплив органів державної влади в межах їх повноважень на впорядкування суспільних відносин у сфері застосування ДРТ, створення надійних умов для реалізації прав людини і громадянина на використання ДРТ, їх гарантування, захист і охорону;

– запропоновано внести доповнення: в ст. 123 Сімейного кодексу України: «Самотня жінка або самотній чоловік також мають право на застосування ДРТ при наявності інформованої добровільної згоди на медичне втручання»; в Основи законодавства України про охорону здоров'я ст. 22-1 «Громадський контроль якості

і безпеки медичної діяльності»; до глави 15 КУпАП «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління», статтями: 186-8 «Перешкоджання законній діяльності громадської комісії з контролю якості та безпеки медичної діяльності»; 186-9 «Порушення прав і законних інтересів громадян, медичних організацій або медичних працівників під час здійснення громадського контролю якості та безпеки медичної діяльності»;

удосконалено:

- висновок про необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, присвячених репродуктивній діяльності;

- положення про те, що особливо важливим є створення в Україні нової правової бази державного захисту соматичних прав людини і охорони здоров'я, а також нерозривно пов'язаних з ними інтересів сім'ї та захисту дітей;

- науковий підхід до визначення ознак адміністративно-правового регулювання використання ДРТ;

дістали подальшого розвитку:

- положення про те, що адміністративно-правове регулювання забезпечення використання ДРТ потребує раціонального поєднання інструментів управління і їх комплексного застосування;

- наукове обґрунтування доцільності запровадити інститут медичного омбудсмена як незалежної посадової особи високого рангу, яка отримує скарги на дії закладів охорони здоров'я або вчинені від їх імені, в результаті яких було порушено права і свободи людини та громадянина;

- доводи про необхідність закріплення в Сімейному кодексі України права дитини отримувати необхідну інформацію про біологічних батьків після досягнення повноліття, а також у тих випадках, коли особа стає повністю дієздатною до досягнення 18 років;

- теза про необхідність посилення контролю з боку МОЗ України щодо звітності клінік ДРТ всіх форм власності та за виконанням наказів МОЗ України щодо діагностики та лікування безпліддя;

- обґрунтування, що кожне правовідношення (у тому числі в частині охорони здоров'я і при встановленні належних умов застосування ДРТ) стає фокусом поєднання різноманітних приватних та публічних інтересів, які можуть за певних обставин (визначених законом) виходити за рамки правового механізму регулювання суспільних відносин, але безпосередньо визначають його елементи, оскільки одночасно належать не тільки до його передумов, а й визначають результати його застосування. Загальна категорія законних інтересів може бути представлена двома видами об'єктів, які отримали в законодавчому полі дещо відмінні правові механізми їх реалізації, – це суб'єктивні права та охоронювані законом інтереси. Правові засоби реалізації останніх не мають забезпечувальних «обов'язків» з боку інших суб'єктів, хоча й можуть бути предметом захисту за допомогою засобів державного примусу;

- необхідність прийняття єдиного кодифікованого акта – Медичного кодексу України, в якому повинна знайти закріплення окрема глава про застосування ДРТ та внесення змін до Конституції України шляхом доповнення її ст. 27-1 «Стаття 27-1.

Кожному гарантуються репродуктивні права. Кожен має право здійснювати репродуктивні права за власною волею та у своїх інтересах».

Практичне значення отриманих наукових результатів. Теоретичні положення, пропозиції і висновки дисертації можуть стати базою для подальшого вдосконалення механізму адміністративно-правового регулювання ДРТ у різних сферах діяльності, зокрема у:

– *науково-дослідній сфері* – матеріали дисертації мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного процесуального права, та використовуються Інститутом в межах реалізації тем наукових досліджень (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *навчальному процесі* – матеріали дисертації можуть бути використані для підготовки підручників і навчальних посібників з адміністративного права, при викладанні особливої частини курсу адміністративного права, розробці програм спецкурсів з теоретичних проблем адміністративного права для студентів юридичних ВНЗ, застосовані як науково-методичний матеріал для вивчення студентами юридичних ВНЗ навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна відповідальність» медичних ВНЗ таких навчальних дисциплін, як «Судова медицина. Медичне право України» (акт впровадження Київського міжнародного університету);

– *сфері правотворчості* – висновки, пропозиції, рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для удосконалення адміністративного законодавства, при формування плану законотворчої роботи ВР України, в процесі підготовки нових законопроектів у сфері ДРТ;

– *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність застосування заходів адміністративно-правового регулювання відносин у зазначеній сфері.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені у доповідях та виступах дисертанта, які отримали підтримку громадськості, опубліковані у матеріалах міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, зокрема: «Адміністративне-правове регулювання ДРТ» (м. Київ, 28 квітня 2015 р.); «Поняття адміністративно-правового регулювання ДРТ» (м. Одеса, 12-13 лютого 2016 р.); «Тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання ДРТ» (м. Київ, 8-9 квітня 2016 р.); «Регулювання відносин у сфері ДРТ» (м. Львів, 15-16 вересня 2017 р.); «Негативні аспекти ДРТ в Україні» (м. Запоріжжя, 22-23 вересня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації відповідають предмету, меті, завданням та методології дослідження теми. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 211 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 224 найменувань на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** здійснено обґрунтування вибору теми дослідження; зазначено її актуальність та зв'язок з відповідними науковими програмами, планами і темами, грантами; визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження; охарактеризовано обрані методи дослідження; вказано нормативну базу та емпіричну основу; представлено положення, що містять наукову новизну; наведено практичне значення отриманих результатів, дані про апробацію матеріалів дисертації; структура та обсяг дослідження.

Розділ 1 «Загальні засади адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Поняття та ознаки допоміжних репродуктивних технологій як правового явища»* визначено, що право на охорону здоров'я, у тому числі репродуктивного, право на життя загалом є вагомою та невід'ємною складовою прав людини. Виділено два основних підходи до поняття «допоміжні репродуктивні технології», умовно які можуть бути розділені як «медичний» і «правовий». «Медичний» підхід розглядається як спосіб лікування безпліддя, що включає набір різноманітних процедур та маніпуляцій зі сперматозоїдами і яйцеклітинами для запліднення поза організмом жінки. Натомість «правовий» підхід визначає ДРТ як один із способів появи дітей в сім'ї, а наслідки застосування ДРТ, припускають реалізацію права на повагу вже створеного сімейного життя і можливість встановлення юридичних відносин особи (осіб) з дитиною.

Зазначається, що репродуктивні права мають комплексний характер, тому що нерозривно пов'язані із цілою низкою основоположних прав людини – правом на життя, охороною здоров'я, правом на свободу та особисту недоторканність, на недоторканність приватного життя.

Запропоновано систему репродуктивних прав розглядати у сукупності чотирьох основних елементів права: права на застосування ДРТ; права на допомогу (в тому числі медичну) у сфері репродукції; право на інформацію у сфері репродукції та право на рівність щодо застосування репродуктивних технологій.

За результатами здійсненого дослідження встановлено ознаки ДРТ як правового явища: основоположною рисою ДРТ виступає їх приналежність до біомедичних технологій; обов'язковість інформованої добровільної згоди пацієнта на відповідне медичне втручання; встановлення законодавчих обмежень щодо застосування ДРТ; специфічне коло суб'єктів, до яких можуть бути застосовані зазначені технології.

У *підрозділі 1.2. «Допоміжні репродуктивні технології: співвідношення приватноправових і публічно-правових засад»* встановлено, що виникає потреба у реформуванні законодавства про охорону здоров'я в цілому, і зокрема щодо охорони здоров'я у сфері ДРТ на підставі врахування й правового визначення балансу інтересів конкретної фізичної особи. Постають питання щодо теоретичної

та практичної значущості проблематики для співвідношення приватних і публічних інтересів щодо охорони здоров'я. Під час застосування ДРТ та при ігноруванні приписів з охорони здоров'я й нехтування інтересами різних суб'єктів права безліч разів повторювалися стандартні стереотипні ситуації, які призводять до порушення прав фізичних осіб у сфері застосування ДРТ, що створює напругу в суспільстві та сприяє збільшенню медичних помилок. Запобіжником такої ситуації є розробка парадигми співвідношення приватних і публічних інтересів як системи найбільш загальних вихідних і важливих обґрунтувань у царині охорони здоров'я та встановлення безпечних умов застосування ДРТ, яка визначає її концептуально-методологічний підхід до постановки і системного вирішення проблемних питань з охорони здоров'я. При цьому зазначені інтереси мають об'єктивний характер і впливають на подальше вдосконалення законодавства.

За результатами здійсненого аналізу встановлено, що дискусія з приводу значення інтересу в правовому регулюванні, а також у частині співвідношення приватних і публічних інтересів (у тому числі зі складних питань охорони здоров'я при застосуванні ДРТ) триває значний час, незважаючи на системне і всебічне реформування адміністративного законодавства за сучасних умов, втім одностайності з цього питання досі немає. Найбільшому обговоренню та дискусії у правовій науці підлягає питання меж та пріоритетності між приватними та публічними інтересами.

На нашу думку, приватні відносини у сфері застосування ДРТ доцільно врівноважити публічно-правовими нормами, які унеможливають використання особистих прав в суспільно-небезпечних цілях.

У *підрозділі 1.3. «Тенденції розвитку правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій у вітчизняному та зарубіжному адміністративному законодавстві»* зазначено, що Україна входить до числа тих країн, які підписали Європейську конвенцію про права людини та біомедицину, але так і не ратифікували її положення. Наша країна входить до списку тих держав, у яких застосування ДРТ закріплено на законодавчому рівні. Положенням ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України закріплено право на проведення ДРТ, де зазначено: «Повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм ДРТ згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством».

Проаналізовано законодавство таких країн як: Австралія, Ізраїль, Нідерланди, Іспанія, Данія, Канада, Великобританія та ін. Встановлено, що відносини в сфері застосування ДРТ, провідних країн світу, регулюються або законодавством про охорону здоров'я, або спеціальними законами про штучну репродукції.

Розкрито поступовий розвиток законодавства зарубіжних країн а також вітчизняного законодавства і констатовано, що технології ДРТ випереджають формування відповідної законодавчій бази з юридичного забезпечення використання ДРТ як в нашої країні так і в досліджених в роботі зарубіжних державах.

Цілком зрозуміло, що жодне законодавство не позбавлене недоліків. З метою створення в Україні найбільш повного та ґрунтовного документу для регулювання

відносин, що виникають при застосуванні ДРТ, необхідно максимально врахувати найкращі норми зарубіжного законодавства.

Необхідно зазначити, що діючі нормативно-правові акти в Україні стосовно ДРТ загалом спрямовані на закріплення права на застосування ДРТ та регулювання медичної сторони даного питання, залишаючи юридичний аспект без належної уваги. Тому існує нагальна потреба у розробці та прийнятті спеціального закону.

Розділ 2 «Функціональні елементи адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Поняття, зміст та інструменти адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій»* відзначено, що адміністративно-правове регулювання ДРТ є складовою частиною загального механізму адміністративно-правового регулювання.

Аргументовано, що адміністративно-правове регулювання ДРТ можна визначити як цілеспрямований владно-організуючий вплив органів державної влади в межах їх повноважень на впорядкування суспільних відносин у сфері застосування ДРТ, створення надійних умов для реалізації прав людини і громадянина на використання ДРТ, їх гарантування, захист і охорону.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання використання ДРТ є комплексним системним поняттям, що охоплює правові норми, які регламентують діяльність забезпечення використання ДРТ, систему суб'єктів такої діяльності, інструментом їх діяльності, систему засобів забезпечення, контролю та нагляду. Зміст адміністративно-правового регулювання забезпечення використання ДРТ доцільно встановити через визначення принципів, мети та інструментів такого регулювання.

Важливим фактором для ефективності адміністративно-правового регулювання використання ДРТ виступають інструменти здійснення такого регулювання. У свою чергу інструментами адміністративно-правового регулювання у сфері регулювання ДРТ є сукупність різноманітних способів та прийомів здійснення безпосереднього й цілеспрямованого впливу державних органів (посадових осіб) на забезпечення регулювання ДРТ на підставі компетенції, у встановлених межах і відповідних формах. Адміністративно-правове регулювання забезпечення використання ДРТ потребує раціонального поєднання інструментів управління і їх комплексного застосування. Серед них: адміністративні й економічні інструменти, інструменти прямого та непрямого впливу, нагляду і контролю, переконання і примусу.

У підрозділі 2.2. *«Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій»* з'ясовано, що публічною адміністрацією в межах адміністративно-правового механізму забезпечення використання ДРТ є суб'єкти, які з метою реалізації публічного інтересу та досягнення балансу між ними і приватними інтересами інститутів громадянського суспільства та бізнесу здійснюють на постійній та/або тимчасовій основі функції публічного управління в галузі охорони здоров'я; на медичну допомогу.

Визначено, що основними суб'єктами державного управління використання ДРТ є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи місцевого самоврядування, заклади охорони здоров'я, громадські правозахисні організації.

Відзначено, що серед суб'єктів адміністративно-правового забезпечення використання ДРТ істотна роль належить органам виконавчої влади, які здійснюють функції державного управління економічним, соціально-культурним й адміністративно-політичним будівництвом, забезпечують реалізацію державної політики у різних галузях суспільного життя, у тому числі у сфері охорони здоров'я.

Встановлено, що одним із основних недоліків вітчизняної системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав пацієнта є відсутність спеціального органу, діяльність якого була б орієнтована на захист прав пацієнта; запропоновано, створити інститут медичного омбудсмена.

У підрозділі 2.3. *«Функції та повноваження органів державної влади у сфері адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій»* розкривається, що Верховна Рада України є органом державної влади, і відповідно до Конституції, має легітимне право формувати державну політику у всіх сферах життя, у тому числі і у сфері охорони здоров'я населення, зокрема правового регулювання ДРТ. Президент України, відповідно до Конституції України, формує основні засади державної політики у сфері застосування ДРТ, використовуючи відповідні інструменти. У свою чергу, Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики у сфері охорони здоров'я, санітарно-епідемічного благополуччя населення, доступність для громадян послуг медичних, фізкультурно-оздоровчих закладів, забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо створення матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для розвитку охорони здоров'я (зокрема ДРТ); спрямовує і координує розробку міністерств, інших органів виконавчої влади. МОЗ України є основним робочим органом, який формує урядову політику у сфері охорони здоров'я, зокрема регулює застосування ДРТ.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Проблеми законодавства у сфері допоміжних репродуктивних технологій в Україні»* встановлено, що серед проблем, перш за все, слід відзначити неналежну реалізацію повноважень щодо нормативно-правового регулювання в сфері ДРТ державними органами галузевого управління, а також відсутність однакового розуміння перспективних напрямків розвитку адміністративного законодавства. Функції по нормативно-правовому регулюванню здійснюються недостатньо ефективно, багато з необхідних правових актів не видано (наприклад, в сфері контролю та нагляду в сфері ДРТ) або видані з великим запізненням, розвиток адміністративного законодавства в сфері ДРТ відбувається фрагментарно і безсистемно. В результаті управлінські рішення приймаються без належної правової основи, що не повністю відповідає цілям забезпечення застосування ДРТ, дотримання прав і законних інтересів громадян. У зв'язку з цим

необхідним є безперервне вивчення практики застосування адміністративно-правових норм у сфері ДРТ, виявлення і усунення прогалин в адміністративно-правовому регулюванні.

У підрозділі 3.2. «*Стан та перспективи гармонізації українського законодавства про допоміжні репродуктивні технології з нормами міжнародного права та права ЄС*» акцентовано увагу на те, що одним із важливих напрямів удосконалення законодавства України у сфері забезпечення застосування ДРТ є адаптація до законодавства Європейського Союзу, що дозволить привести вітчизняне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів.

Здійснено аналіз вітчизняних нормативно-правових актів, а також план імплементації Директив, що дозволяє стверджувати, що українське законодавство відображає лише окремі вимоги цих Директив.

Аргументовано важливість прийняття Медичного кодексу України, яке обумовлюється такими чинниками: необхідність комплексного реформування відносин у сфері медицини та надання медичних послуг, у тому числі їх законодавчого забезпечення; відсутність на цей час єдиної, науково обґрунтованої концепції реформування законодавства у цій сфері; прагнення забезпечити підвищення правової освіти учасників указаних відносин та необхідність чіткого визначення їх правового статусу; сприяння і допомога юристам при вирішенні відповідних юридичних конфліктів; неузгодженість у деяких випадках окремих законів у сфері медичної діяльності із галузевим законодавством; потреба правового регулювання праввідносин у сфері застосування ДРТ як у державній, так і в приватній сфері.

У підрозділі 3.3. «*Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій*» доведено, що в Україні репродуктивне законодавство є досить лояльним, адже репродуктивна допомога у нашій державі користується чималим попитом та відрізняється високою якістю послуг.

Констатовано, що в Україні, не прийнято загального репродуктивного законодавства, яке стосувалося б усіх проблемних питань та врегульовувало б відносини з приводу застосування ДРТ у певному обсязі.

Запропоновано закріпити на нормативному рівні всю палітру репродуктивних прав людини, що дало б можливість здійснювати фінансування та контроль діяльності медичних закладів, що надають послуги з охорони та реалізації репродуктивного здоров'я, створити центри з планування сім'ї, здійснювати підвищення кваліфікації спеціалістів у відповідній сфері, сприяти поширенню ідеї щасливої родини із можливістю народження здорових дітей у суспільстві задля гармонізації соціальних відносин в країні, міжнародному співробітництву у сфері допоміжної репродукції.

Залежно від структури створюваного нормативного правового акта в рамках загальних положень (або загальної частини, єдиної для всього документа) з метою формування однакового підходу до основних категорій, обов'язково необхідно закріпити і відобразити терміни та визначення, що стосуються проведення досліджень. Для повноцінного розкриття питань, пов'язаних з біомедичними

дослідженнями вкрай важливо розкрити зміст таких понять: «біомедичне дослідження», «випробуваний», «інформована згода», «права людини при проведенні біомедичних досліджень», «репродукція», «репродуктивні права».

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дисертаційного дослідження сформульовано низку теоретичних висновків і пропозицій щодо вирішення важливого наукового і практичного правового завдання – удосконалення адміністративно-правового регулювання застосування ДРТ, підвищення якості його правового забезпечення.

Розв'язання завдання дозволило сформулювати наступні **висновки**:

1. Встановлено, що ДРТ – це термін, що відноситься до різних методів, які використовуються для досягнення вагітності іншими способами, крім статевого акту, і включає в себе запліднення *in vitro*, пожертвування гамет, донорське запліднення, внутрішньоутробне запліднення та ін. Нові досягнення в цій технології дозволяють збільшити число можливостей в майбутніх дослідних програмах в галузі ДРТ, допомагаючи безплідним родинам, самотнім батькам, гетеросексуальним і гомосексуальним парам зачати дитину.

Законодавче закріплення в п. 2.1. Порядку застосування ДРТ в Україні визначення ДРТ виключно як методів лікування безпліддя не відповідає прогресивним вимогам розвитку ДРТ та можливостей їх застосування в сучасних умовах. Враховуючи зазначене, пропонуємо п. 2.1 Порядку застосування ДРТ в Україні викласти в такій редакції: *«допоміжні репродуктивні технології – це методики лікування безпліддя або процедури щодо медичного забезпечення зачаття дитини, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах in vitro»*.

2. Обґрунтовується необхідність закріплення в Сімейному кодексі України права дитини отримувати необхідну інформацію про біологічних батьків після досягнення повноліття, а також у тих випадках, коли особа стає повністю дієздатною до досягнення 18 років. Доводиться, що право дитини знати своїх батьків повинно мати пріоритет перед анонімністю донора. Це, в свою чергу, має підвищити соціальну відповідальність не тільки донорів, але і співробітників медичних установ, що спеціалізуються на ДРТ.

3. Доведено існування процесів взаємопроникнення норм приватного і публічного права при регулюванні відносин, що виникають при застосуванні методів ДРТ. Нині не існує жодної галузі права, що в змозі в повному обсязі забезпечити адміністративно-правове регулювання застосування ДРТ в Україні. Встановлено, що чинне законодавство в цій галузі є недосконалим, а використання ДРТ на практиці випереджає формування правової бази в цій галузі.

4. Дослідивши проблеми правового регулювання реалізації права самотньої жінки і самотнього чоловіка на застосування методів ДРТ, запропоновано в статтю 123 Сімейного кодексу України внести доповнення:

«4. Жінка, яка не перебуває у зареєстрованому шлюбі або чоловік, який не перебуває у зареєстрованому шлюбі мають право на застосування ДРТ за їх інформованою згодою на медичне втручання відповідно до вимог законодавства.

5. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого жінкою, яка не перебуває у зареєстрованому шлюбі або чоловіком, який не перебуває у зареєстрованому шлюбі в результаті застосування ДРТ, батьком дитини є відповідна незаміжня жінка або неодружений чоловік».

5. Встановлено, що у більшості розвинених зарубіжних країнах прийняті спеціальні нормативні акти, присвячені більшості особистісних прав. Досвід правового регулювання, що має позитивне значення в зазначеній сфері, цілком може бути затребуваний і впроваджений в українське законодавство. Крім цього вважаємо, що актуальним є питання про розробку єдиного міжнародного акту з репродуктивних прав.

Визначається, що в даний час використання ДРТ на практиці випереджає формування правової бази в цій галузі. ДРТ розвиваються, і потрібна доробка українського законодавства для усунення колізій та прогалин в галузі регулювання репродуктивних правовідносин. Тому необхідність якнайшвидшого внесення змін до нормативно-правових актів, присвячених репродуктивній діяльності, не викликає сумнівів. Проте внесення змін тільки до Сімейного кодексу України є недоцільним, тому що ні всі питання, які виникають при застосуванні ДРТ можна віднести до сімейних правовідносин, а також додаткові статті приведуть до обтяження кодексу, що також негативно вплине на обсяг кодексу.

Розглянувши законодавче регулювання особистісних прав громадян, представляється очевидним, що особливо важливим є створення в Україні нової правової бази державного захисту соматичних прав людини і охорони здоров'я, а також нерозривно пов'язаних з ними інтересів сім'ї та захисту дітей. В цілому, законодавство в сфері регламентації особистісних прав відрізняється фрагментарністю, непослідовністю. Не існує єдиного акту, що регулює питання щодо реалізації прав людини на розпорядження своїм тілом з використанням останніх досягнень науки. Існуючі нормативні акти закріплюють тільки окремі соматичні права особистості без вказівки на них як систему.

6. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання ДРТ можна визначити як цілеспрямований владно-організуючий вплив органів державної влади в межах їх повноважень на впорядкування суспільних відносин у сфері застосування ДРТ, створення надійних умов для реалізації прав людини і громадянина на використання ДРТ, їх гарантування, захист і охорону.

Визначено ознаки адміністративно-правового регулювання використання ДРТ: 1) розгалуженість об'єкту забезпечення – прав на використання ДРТ, які є різноманітними; 2) наявність значної кількості нормативних актів, що регламентують порядок використання ДРТ; 3) численність суб'єктів адміністративно-правового забезпечення використання ДРТ; 4) багатий арсенал засобів адміністративно-правового впливу на забезпечення прав людини і громадянина у сфері ДРТ: ліцензування господарської діяльності з медичної практики, акредитація закладів охорони здоров'я, атестація медичних працівників та ін.

7. Основними суб'єктами державного управління використання ДРТ є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, органи місцевого самоврядування, заклади охорони здоров'я, громадські правозахисні організації.

Недоліком вітчизняної системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення використання ДРТ є відсутність спеціалізованого органу захисту прав особи, яка звернулася за медичною допомогою або якій надається медична допомога. Отже, пропонується в Україні запровадити інститут медичного омбудсмена – це незалежна посадова особа високого рангу, яка отримує скарги на дії закладів охорони здоров'я або вчинені від їх імені, в результаті яких було порушено права і свободи людини та громадянина.

8. Зміст діяльності органів публічної влади у сфері адміністративно-правового регулювання відносин у сфері застосування ДРТ полягає у прийнятті правових актів, передусім нормативного характеру, і забезпечення їх реалізації. Відсутність необхідних для належного здійснення повноважень органами державного управління нормативних правових актів створює істотні перешкоди в їх діяльності. У зв'язку з цим для заповнення правових прогалин, забезпечення ефективності управлінських і контрольно-наглядових функцій і формування повноцінної нормативно-правової бази потрібно видання спеціальних нормативно-правових актів по окремих напрямках діяльності в сфері застосування ДРТ, а також проведення безперервного і якісного моніторингу практичного застосування діючих нормативно-правових актів.

9. Встановлено, що законодавство є важливим чинником регулювання організації застосування ДРТ в Україні. Без використання засобів адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері неможливим є реформування всієї системи охорони здоров'я населення України. Сьогодні українське законодавство у сфері застосування ДРТ є вкрай недосконалим, його норми страждають неповнотою правового регулювання, містять серйозні прогалини.

10. Обґрунтовано, що у сфері адміністративно-правового регулювання використання ДРТ до теперішнього часу зберігається ряд проблем, що перешкоджають досягненню поставлених цілей і завдань і які потребують невідкладного вирішення. Серед них: неналежна реалізація повноважень щодо нормативно-правового регулювання державними органами галузевого управління в сфері охорони здоров'я; дефіцит і низький рівень кваліфікації кадрів; низько малоефективне здійснення контрольно-наглядових функцій з боку уповноважених органів державного управління.

11. Встановлено, що динамічний розвиток застосування методів ДРТ вимагає встановлення чітких нормативних приписів. Огляд українського законодавства і міжнародного досвіду в сфері регулювання застосування ДРТ показує, що наразі на законодавчому рівні залишається достатня кількість невирішених проблем. Україна не приєдналася до багатьох міжнародних актів у сфері регулювання застосування ДРТ біотехнологій. Незважаючи на спроби врегулювати окремі питання на

національному рівні, правова регламентація застосування ДРТ багато в чому безсистемна, відсутні правові механізми забезпечення виконання наявної нормативної бази.

12. Встановлено, що сучасний етап законопроектної роботи в Україні мав би бути спрямований на забезпечення гармонізації українського законодавства з європейським та міжнародним медичним правом. Процес гармонізації мав би включати такі складові: імплементацію; адаптацію.

Формування українського законодавства у сфері застосування ДРТ на основі вимог і стандартів міжнародного і європейського права має сприяти підвищенню його якісного рівня, а відтак і успішному вирішенню завдань щодо охорони здоров'я населення та забезпечення прав людини у сфері застосування ДРТ.

13. Доведено, що вітчизняне законодавство у сфері охорони здоров'я багато в чому залишається недосконалим як через його застарілі положення, так і через відсутність реальних механізмів реалізації. В Україні, на жаль, не існує загального репродуктивного законодавства, що стосувалося б усіх проблемних питань, чи принаймні яке б врегульовувало відносини з приводу застосування ДРТ у певному обсязі. Прогалина законодавства з цього питання існує, її вирішення можливе лише шляхом прийняття відповідного законодавчого акту, що давав би відповіді на усі відкриті питання. Закріплення на нормативному рівні всієї палітри репродуктивних прав людини дало б можливість здійснювати фінансування та контроль діяльності медичних закладів, що надають послуги з охорони та реалізації репродуктивного здоров'я, створити центри з планування сім'ї, здійснювати підвищення кваліфікації спеціалістів у відповідній сфері, сприяти поширенню ідеї щасливої родини із можливістю народження здорових дітей у суспільстві задля гармонізації соціальних відносин в країні, міжнародному співробітництву у сфері допоміжної репродукції.

14. Щодо імплементації міжнародних та європейських правових стандартів в сфері реалізації репродуктивних прав у національне законодавство України зазначимо, що існує необхідність прийняття єдиного кодифікованого акта – Медичного кодексу України, в якому повинна знайти закріплення окрема глава про застосування ДРТ та внесення змін до Конституції України шляхом доповнення її ст. 27-1: «Стаття 27-1. Кожному гарантуються репродуктивні права. Кожен має право здійснювати репродуктивні права за власною волею та у своїх інтересах».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Пугач Д. О. Сучасний стан правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Т. 3. С. 183–187.

2. Пугач Д. О. Перспективи гармонізації українського законодавства про допоміжні репродуктивні технології з нормами міжнародного права, права РС та права ЄС. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2. Т. 3. С. 205–210.

3. Пугач Д. О. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41. Т. 3. С. 161–166.

4. Пугач Д. А. Тенденции развития административно-правового регулирования вспомогательных репродуктивных технологий в отечественном и зарубежном законодательстве. *Право и Закон*. 2017. № 4. С. 107–112. (Кыргызская Республика).

5. Пугач Д. А. Функции и полномочия органов государственной власти в сфере административно-правового регулирования здравоохранения, в частности вспомогательных репродуктивных технологий. *Право и Политика*. 2016. № 4. С. 77–82. (Кыргызская Республика).

6. Пугач Д. О. Напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. С. 189–195.

7. Пугач Д. О. Допоміжні репродуктивні технології: співвідношення приватно-правових і публічно-правових засад. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 2. Т. 3. С. 112–117.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Пугач Д. О. Адміністративно-правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Європейський вибір України: сучасні виклики та реалії* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 274–277.

9. Пугач Д. О. Поняття адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 лют. 2016 р.). Одеса, 2016. С. 84–87.

10. Пугач Д. О. Тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 квіт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 99–101.

11. Пугач Д. О. Регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій. *Розвиток державності та права в Україні : реалії та перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 верес. 2017 р.). Львів, 2017. С. 67–72.

12. Пугач Д. О. Негативні аспекти допоміжних репродуктивних технологій в Україні. *Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 22–23 верес. 2017 р.). Запоріжжя, 2017. С. 69–72.

АНОТАЦІЯ

Пугач Д. О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Київський міжнародний університет, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, яке вирішує науково-практичне завдання удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері ДРТ.

Комплексно, з урахуванням сучасних методів дослідження, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, а також норм чинного законодавства України розкрито адміністративно-правове регулювання ДРТ та визначено перспективні напрями його удосконалення. Визначено ознаки адміністративно-правового регулювання використання ДРТ. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання ДРТ можна визначити як цілеспрямований владно-організуючий вплив органів державної влади в межах їх повноважень на впорядкування суспільних відносин у сфері застосування ДРТ, створення надійних умов для реалізації прав людини і громадянина на використання ДРТ, їх гарантування, захист і охорону. Визначається, що в даний час використання ДРТ на практиці випереджає формування правової бази в цій галузі. ДРТ розвиваються, і потрібна доробка українського законодавства для усунення колізій та прогалин в галузі регулювання репродуктивних правовідносин. Тому є необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, присвячених репродуктивній діяльності. Проаналізовано, що у більшості розвинених зарубіжних країнах прийняті спеціальні нормативні акти, присвячені проблематиці особистісних прав. Досвід правового регулювання, що має позитивне значення в зазначеній сфері, цілком може бути запозичений і впроваджений в українське законодавство. Крім цього вважаємо, що актуальним є питання про розробку єдиного міжнародного акту з репродуктивних прав.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання; біоетика; біотехнології; допоміжні репродуктивні технології; правове регулювання; принцип недискримінації; принцип поваги до гідності; репродуктивні права.

АННОТАЦИЯ

Пугач Д. О. Административно-правовое регулирование отношений в сфере вспомогательных репродуктивных технологиях. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Киевский международный университет, Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

Диссертация является комплексным научным исследованием, которое решает научно-практические задачи совершенствования административно-правового регулирования в сфере вспомогательных репродуктивных технологий.

Комплексно, с учетом современных методов исследования, достижений отечественной и зарубежной юридической науки, а также норм действующего законодательства Украины раскрыто административно-правовое регулирование вспомогательных репродуктивных технологий и определены перспективные направления его совершенствования. В результате проведенного исследования сформулирован ряд новых научных положений и выводов, предложенных лично диссертантом.

Установлено, что административно-правовое регулирование вспомогательных репродуктивных технологий можно определить как целенаправленное властно организующее влияние органов государственной власти в пределах их полномочий на упорядочение общественных отношений в сфере применения вспомогательных репродуктивных технологий, создание надежных условий для реализации прав человека и гражданина на использование вспомогательных репродуктивных технологий их обеспечения, защиту и охрану.

Определено, что в настоящее время использование ВРТ на практике опережает формирование правовой базы в этой области. ВРТ развиваются, и требуется доработка украинского законодательства для устранения коллизий и пробелов в области регулирования репродуктивных правоотношений. Поэтому необходимость скорейшего внесения изменений в нормативно-правовые акты, посвященных репродуктивной деятельности, не вызывает сомнений.

Проанализировано, что в большинстве развитых зарубежных странах приняты специальные нормативные акты, посвященные большинству личностных прав. Опыт правового регулирования, имеет положительное значение в указанной сфере, вполне может быть заимствован и внедрен в украинское законодательство. Кроме этого считаем, что актуальным является вопрос о разработке единого международного акта с репродуктивных прав.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование; биоэтика; биотехнологии; вспомогательные репродуктивные технологии; правовое регулирование; принцип недискриминации; принцип уважения и достоинства; репродуктивные права.

SUMMARY

Pugach D. Administrative-legal regulation of relations in the field of auxiliary reproductive technologies. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Kyiv international university, Research Institute of Public Law, Kyiv, 2018.

In the thesis the administrative-legal regulation of assisted reproductive technologies is revealed in its entirety and the perspective directions of its improvement are determined, taking into account the modern methods of research, the achievements of domestic and foreign legal science, as well as the norms of the current legislation of Ukraine. As a result of the conducted research a number of new scientific provisions and conclusions are offered by the candidate for a degree personally.

The analysis of general principles of administrative-legal regulation of assisted reproductive technologies is carried out, concepts and features of assisted reproductive technologies as a legal phenomenon are defined. The following point is established: all categories of reproductive rights have integrated nature because they are inextricably connected to whole range of fundamental human rights – the right to life, to health protection, the right to liberty and personal security, personal privacy etc. The complex nature of these rights is determined by the fact that the elements of absolute and relative personal non-property rights are in the structure of reproductive rights. Author's scientifically proven classification of features of assisted reproductive technologies (ART) is offered.

The complex nature of ART results in the existence of various scientific approaches to the interpretation of the essence of this concept. The main characteristics of the ART institute are considered. It is suggested to use assisted reproductive technologies to understand the methods of treatment of infertility or procedures for the medical support of child's conception, in which reproductive cell manipulation, the individual or all stages of the preparation of reproductive cells, the processes of fertilization and the development of embryos until their transfer to a patient's uterus are carried out in vitro.

Scientific knowledge based on the achievements of domestic jurisprudence, foreign experience, analysis of Ukrainian legislation, as well as normative and law enforcement practice was advanced in order to develop an effective and efficient system of administrative-legal support for the use of ART. The existence of processes of interpenetration of the rules of private and public laws in the regulation of relations that arise while application of methods of auxiliary reproductive technologies is proved. Currently, there is no such field of law that would regulate in whole the entire complex of relations in the field of the use of ART. It has been established that, despite the regulation of the relationship during ART application by the rules of several branches of law, the current legislation in this area is deficient, and the use of ART in practice is ahead of the formation of the legal base in this area.

It is determined that currently the use of ART in practice is ahead of the formation of the legal framework in this area. ARTs are developing, and it is necessary to complete Ukrainian legislation to eliminate conflicts and gaps in the regulation of reproductive legal

relationships. Therefore, the urgent need for regulatory change into normative legal acts on reproductive activities is unquestionable. The introduction of individual norms only in the Family Code of Ukraine is inappropriate for two reasons: firstly, not all reproductive issues relate to family relationships; and secondly, the inclusion of a large number of articles will lead to increase in volume of the code, which can hardly be described as a positive phenomenon.

The essence of the functional elements of the administrative-legal regulation of assisted reproductive technologies is characterized; the tools of administrative-legal regulation of assisted reproductive technology, entities of administrative-legal regulation of assisted reproductive technologies, functions and powers of public authorities in the field of administrative-legal regulation of assisted reproductive technologies are specified among these elements. The disadvantage of the domestic system of entities of administrative-legal support of use of ART use is the lack of a specialized body protecting the rights of a person who seeks medical advice or gets medical attention. Consequently, it is proposed to introduce the institution of medical ombudsman in Ukraine – an independent officer of high rank, who receives complaints against medical facilities according to which the rights and freedoms of human and citizen were violated.

It is stated that till now in the field of administrative-legal regulation of the use of ART there are a number of problems that impede the achievement of the specified goals and objectives and require urgent resolution. The following problems are among them: improper implementation of powers regarding health care legal regulation by state bodies; lack of efficiency of functioning of the ART financing mechanism used by the state; shortage and low qualification of medical personnel; low-performing control functions by authorized government bodies in the field of application of ART.

To overcome these problems it seems necessary: 1) continuous analysis of the practice of the application of administrative-legal norms in the field of health protection, the identification and elimination of gaps in administrative-legal regulation; adoption of a single concept for improving of administrative legislation in the area of the application of ART; 2) development of risk insurance mechanisms of professional responsibility of medical personnel; 3) establishment of additional guarantees and social support measures for them, including a one-time compensation payment for the average medical personnel when moving to work to the countryside; 4) adoption of the Law "On Public Commissions for Quality Control and Safety of Medical Practice", which establishes the legal basis for its implementation; the introduction of administrative liability for an violation during carrying out the specified control.

Key words: reproductive rights, principle of respect for dignity, non-discrimination principle, biotechnology, bioethics, auxiliary reproductive technologies, legal regulation, administrative and legal regulation.